

Elckerlijc

auteur onbekend, 1470-1480, Brabant of Vlaanderen
Herzien door werkgroep Remco Sleiderink

Vanuit de hemel ziet God dat de mensen zondig leven. Hij roept [de Dood](#) bij zich: Elckerlijc (Iedereen) moet verantwoording afleggen over zijn leven. De Dood gaat naar Elckerlijc en zegt hem dat hij een pelgrimstocht moet maken (dat wil hier zeggen: zal sterven). Hij probeert nu zonder succes de Dood om te kopen. Zonder uitstel moet hij [op reis](#). Wel mag hij reisgenoten meenemen. Elckerlijc vraagt Gheselschap, Maghe, Neve en Tgoet mee op reis, maar zo gauw ze door hebben wat de ware bestemming is, haken ze af.

Testament

Dan ontmoet Elckerlijc De Doeicht maar hij is te zwak. Kennise, de zuster van Doeicht, brengt Elckerlijc nu bij Biechte, en nadat hij boete heeft gedaan is Doeicht weer aangesterkt. Nu vergezellen ook Scoenheit, Vroescap, Cracht en Vijf Sinnen Elckerlijc op zijn tocht. Deze stelt zijn testament op en gaat naar een priester om de laatste sacramenten te ontvangen. Als hij ten slotte bij het graf aankomt laten alle reisgenoten Elckerlijc in de steek, met uitzondering van Doeicht, die tot in de dood meegaat en hem zal aankondigen bij God. Een engel brengt de ziel van Elckerlijc naar de hemel. In de epiloog volgt de moraal: laten we bidden dat iedereen zonder zonden voor God verschijnt.

Audio file

Fragment voorgelezen door: Frank Willaert (Elckerlijc) / Veerle Fraeters (Maghe) / Theo van Lint (Neve)

Fragment waarin Elckerlijc aan zijn familie vraagt mee te gaan op de reis die hij moet ondernemen.

Elckerlijc

Waer sidi, vrienden ende maghe?

Maghe

Hier zijn wi, neve,

Tuwen ghebode, stout ende koene.

Neve

Elckerlijc, hebdi ons te doene?

Dat segt ons vry.

Maghe

Ja, sonder verlaet.

Wi zijn tuwen besten, wat ghi bestaet.

Al woudi yemant doot slaen,

Wi helpen u daer toe.

Neve

Want het moet alsoe staen,

Salment maechscap te recht orboren.

Elckerlijc

God die danc u, mijn vrienden vercoren.

Ick claghe u met droevigher herten mijn ghevaernis:

Dat ic ontboden bin, alsoot claer is,

Een verre pelgrimagie te gaen,

Daer nemmermeer en is wederkeeren aen.

Daer moet ic rekeninge doen, die swaer is,

Voerden Heere, diet al openbaer is.

Maghe

Waer af moetti rekeninghe doen?

Elckerlijc

Van mijnen wercken, om cort sermoen:

Hoe ic hier mijnen tijt heb versleten

Op aertrijc ende met sonden verbeteren,

Ende wat ic heb bedreven

Den tijt, gheleent ende niet ghegheven.

Hier wilt doch mede gaen, dat u die almachtighe God wil lonen,

Ende helpt mijn rekeninghe verschoonen.

So sal te minder werden mijn seer.

Maghe

Wat? Daer mede te gaen?

Neve
Way, schillet niet meer?
Voerwaer, ick heb een ander ghepeyst!

Maghe
Ic valle op mijn achterhielen.

Neve
Ten docht niet gheveyst:
Ic seynder mijnre maerten bli ende vro;
Si gaet gaerne ter feesten!

Maghe
Ick segghe oeck alsoe:
Ick soude verschieten int leste.

Elckerlijc
En wildi dan niet mede gaen?

Neve
En laet niet haesten, beste,
Ten is tot gheenre feesten te loopen
Noch tot gheenre sollen.

Elckerlijc
Nu, om een eynde te knopen,
Segt, wildi mede sonder verlaet?

Maghe
Neve, ic neme uutstel, dach ende raet,
Ende mijn ghenachte tot open tijde.

Neve
Wi willen ons verblasen.

Elckerlijc
Hoe soude ick verbliden?
Wat schoonder woerden men mi biet,
Alst coemt ter noot, so eest al niet.
Ay lazen, hoe ist hier ghevaren.

Elckerlijc
Waar zijn jullie, vrienden en familie?

Maghe
Hier zijn we, neef,
we staan zonder mankeren tot je beschikking.

Neve
Elckerlijc, heb je ons nodig?
Zeg het gerust.

Maghe
Ja, onmiddellijk.
Wij willen je helpen, wat je ook doet.
Al zou je iemand willen doodslaan,
wij zouden je daarbij helpen.

Neve
Want zo hoor je te doen
als je familiebanden in ere houdt.

Elckerlijc
God moge jullie bijstaan, mijn beste vrienden.
Ik klaag jullie met bezwaard gemoed over mijn lotgevallen.
Ik ben namelijk ontboden
om een lange pelgrimage te maken
waarvan ik nooit zal terugkeren.
Ik moet rekenschap geven
aan God, voor wie niets verborgen blijft, en dat valt me zwaar.

Maghe
Waarover moet je je dan verantwoorden?

Elckerlijc
Kort gezegd, over al mijn daden:
hoe ik mijn verblijf op aarde heb verkwanseld

en in zonde heb doorgebracht,
En over wat ik heb gedaan met
de tijd die mij geleend was, niet gegeven.
Ga toch met me mee, de almachtige God zal je belonen,
en help bij het op orde brengen van mijn kasboek.
Mijn pijn zal er door verlicht worden.

Maghe

Wat zeg je nu? Daar met je heen gaan?

Neve

Nou ja, is dat alles?

Ik had gedacht maar eens iets anders te gaan doen.

Maghe

Ik val achterover van verbazing.

Neve

Laat ik er niet omheen draaien:
ik stuur mijn vrolijke dienstmeisje,
zij houdt wel van feestjes!

Maghe

En ik zeg het ook maar:

Ik zou er uiteindelijk voor terugdeinzen.

Elckerlijc

Willen jullie dan niet meegaan?

Neve

Niet zo vlug, mijn beste,
je gaat niet zomaar naar een feest,
of ergens een spelletje spelen.

Elckerlijc

Nu, om kort te gaan,
zeg me, gaan jullie nu direct met me mee?

Maghe

Neef, ik wacht nog even en stel het uit
en schort het op voor onbepaalde tijd.

Neve

We willen even uitblazen.

Elckerlijc

Hoe zou ik nog blij kunnen zijn?
Hoe mooi ze ook tegen me praten,
als het erop aankomt, stelt het allemaal niets voor.
Helaas, hoe heeft het zo ver kunnen komen?

Het toneelstuk dat we kennen als *Elckerlijc* heet eigenlijk *Den spyeghel der salicheyt van Elckerlijc*. Het verhaal vertelt over hoe een mens zalig kan worden, dat wil zeggen hoe hij zich zo moet voorbereiden op de dood dat hij toegang krijgt tot de hemel. Het is een veelvoorkomend thema in de late middeleeuwen en het speelt in de literatuur van die tijd een grote rol. Wie goed wil sterven en de hemel wil binnengaan, kan niet vertrouwen op geld of bezit, maar heeft een zuiver geweten nodig. Om dit te bereiken is het nodig om te biechten bij een priester en de laatste sacramenten te ontvangen. Er bestaan zelfs speciale boekjes met lessen om zalig te sterven.

Allegorie

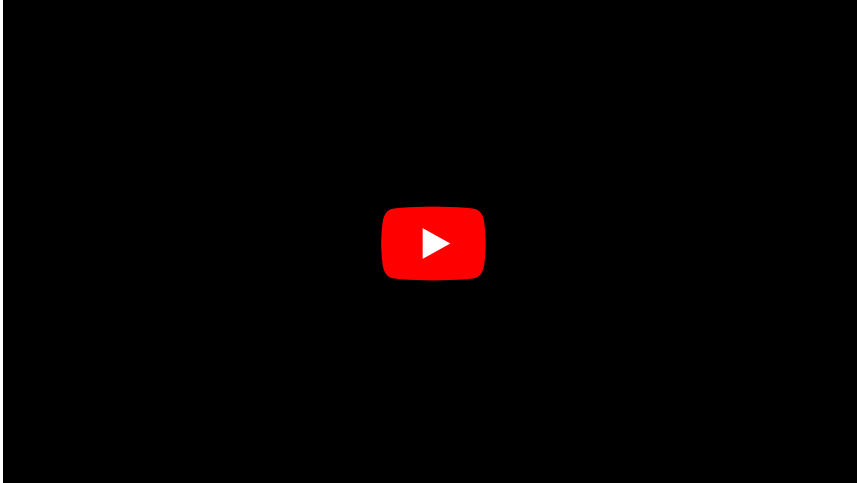
In de *Elckerlijc* wordt deze les verteld in de vorm van [rederijkerstoneel](#). Het is een allegorisch spel, dat wil zeggen dat de personages abstracte begrippen belichamen. De hoofdpersoon heeft geen alledaagse naam, maar heet Elckerlijc en zijn vrienden heten Gheselschap. Door dit literaire middel is het ook mogelijk om menselijke eigenschappen op het toneel te zetten, zoals Duecht of Kennisse. De schrijver maakt ons daarmee duidelijk dat hij niet zomaar een verhaal vertelt, maar iets te melden heeft dat alle mensen aangaat. Toch zullen de kijkers deze allegorische personages ook als gewone mensen hebben herkend. Het gaat tenslotte om een toneelstuk, en de personages moeten dus zijn uitgebeeld door mensen van vlees en bloed. Zo zal Elckerlijc er waarschijnlijk hebben uitgezien als een rijke koopman terwijl de dood misschien wel een kostuum droeg waarop een skelet was geschilderd!

Klara-podcast: *Elckerlijc*

De literaire canon 11, met Jeroen Theunissen. *Elckerlijc* is een toneelstuk uit de vijftiende eeuw, over het hoofdpersoon Elckerlijc en hoe hij moet leven om zo een ticket naar de hemel te bemachtigen.

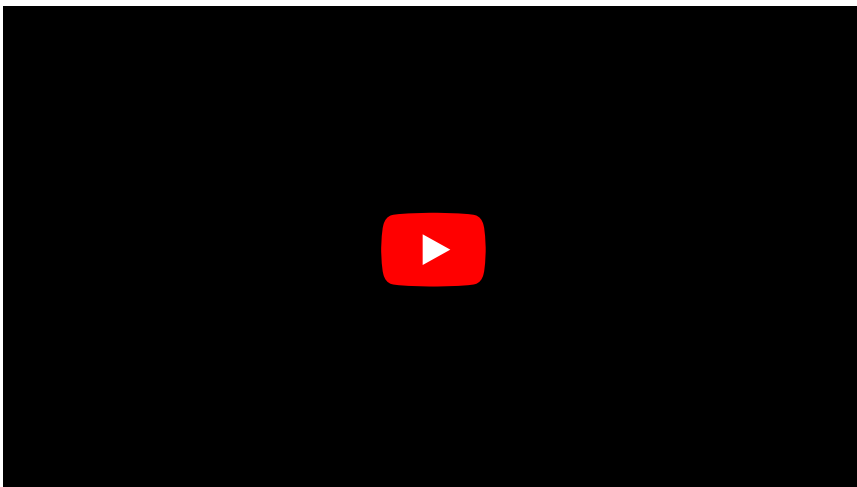
Moyses' Bosch speelt Elckerlijc

In de jaren tachtig van de vorige eeuw voerde rederijderskamer Moyses' Bosch een paar jaar op rij *Elckerlijc* op in de Sint-Janskathedraal van Den Bosch. De eerste tien minuten kun je hier bekijken.

URLAND Doet: #1 De Iedereen (Elckerlijc) - Studiosessie

Marijn Alexander de Jong en Jimi Zoet, die onderdeel uitmaken van performancecollectief URLAND, presenteren op hiphopwijze een hertaling van de *Elckerlijc* door Erik Bindervoet.

Verder lezen

- Herman Pleij, *Het gevleugelde woord. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1400-1560* (2007), [p. 399-404](#): 'Het spel van zinne'.
- Wie dit toneelstuk wil lezen, kan terecht bij de editie van Bart Ramakers met een moderne vertaling op rijm van Willem Wilmink: *Mariken van Nieumeghen & Elckerlijc. Zonde, hoop en verlossing in de late middeleeuwen* (Nederlandse Klassieken), 1998.
- De Middelnederlandse tekst van [Elckerlijc](#) (editie Van Elslander 1985).
- [Een kunst- en literairhistorische bespreking van 'Elckerlijc'](#), in: Leon Stapper & Peter Altena & Michel Uyen, *Van Abélard tot Zoroaster: literaire en historische figuren vanaf de renaissance in literatuur, muziek, beeldende kunst en theater*. Nijmegen: SUN, 1994.
- *Een scone leeringe om salich te sterven: een Middelnederlandse ars moriendi*. Uitgegeven, geannoteerd en ingeleid door B. de Geus [et al.], Utrecht, 1985, Publikaties van de Vakgroep Nederlandse Taal- & Letterkunde van de Rijksuniversiteit te Leiden; nr. 12.
- [Elckerlijc in Literaire canon](#)
- [Elckerlijc in Bulkboeken Online](#)
- Informatie en opdrachten over *Elckerlijc* in [Lezen voor de Lijst](#) (+ docenteninformatie).
- Downloadbaar lesmateriaal over *Elckerlijc* op [KlasCement](#)
- *Elckerlijc* in de [DBNL](#).

